

Anna Goch-Murzyniec¹

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
<https://orcid.org/0000-0002-1780-2080>

Dekada asystenckiego wsparcia rodziny w podkrakowskiej gminie wiejskiej

*A decade of assistant support for families
in a rural community near Krakow*

Abstrakt

Asystentura rodziny, obecna w katalogu oferowanej pomocy może poszczycić się ponad 10-letnią praktyką. Przepisy dotyczące asystentury ulegały zmianom, tworzone wzory dokumentów i poradniki usprawniające pracę, niezmiennym pozostało pragnienie niesienia pomocy osobom znajdującym się w trudnej sytuacji rodzinnej. Artykuł podejmuje tematykę wsparcia rodziny, analizując dokumentację asystenta rodziny w jednej z podkrakowskich gmin.

Słowa kluczowe: asystentura rodziny, wsparcie, rodzina, dziecko, podkrakowska gmina

¹ Dr Anna Goch-Murzyniec – doktor nauk społecznych, adiunkt na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie. Zainteresowania naukowe: praca z rodziną, praca z dzieckiem, edukacja chrześcijańska, wsparcie rodziny, polityka społeczna, praca socjalna, ewangelikalizm.

Abstract

Family support services, included in the catalogue of available social assistance measures, have been in operation for over ten years. During this period, the legal framework governing these services has evolved, and standardized document templates and guidelines have been developed to streamline professional practice, while the underlying commitment to assisting families in difficult situations has remained constant. This article examines the provision of family support by analysing the documentation produced by a family assistant in one of the municipalities located near Krakow.

Keywords: family assistant, family support, child, social services, municipality near Krakow

Wprowadzenie

Asystentura rodziny została wprowadzona jako kolejny element wsparcia dla rodzin zmagających się z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi. Rok 2011 przyniósł umocowanie prawne dla pracy asystentów rodziny. Prowadzone dotychczas działania pomocowe mające poprawić sytuację rodzin z małoletnimi dziećmi w zakresie ich funkcji opiekuńczo-wychowawczych zostały wzbogacone poprzez możliwość zatrudnienia w Ośrodkach Pomocy Społecznej asystentów rodziny. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej ujednoliciła i jednocześnie zastąpiła różne dotychczas funkcjonujące akty prawne, częściowo traktujące problem wsparcia rodzin.

Reformy samorządowe lat dziewięćdziesiątych poprzedniego stulecia były unikatowym we współczesnej historii Polski przykładem zmian, które realizowano na podstawie jasnej wizji celów i oczekiwanych efektów, wypracowanej w toku kilkuletnich prac analitycznych, pogłębionych dyskusji, a nawet przy wykorzystaniu metody testowej czy eksperymentalnej do badania skuteczności rozważanych scenariuszy reform².

² D. Sześciło, P. Jakubowski, *Samorząd powiatowy: między koncepcją a realizacją*, w: *Powiaty. Dwadzieścia lat służby na rzecz obywateli*, red. G.P. Kubalski, 2018, s. 13. <https://www.zpp.pl/storage/files/2018-09//ebb70d4706b3975d6c8979dab-b1efb076361.pdf> [dostęp: 10.10.2025].

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jako akt prawny kompleksowo traktujący rozwiązywanie problemów rodzinnych, weszła w życie w 2012 roku. Według raportu „Województwo Małopolskie 2013” początkowe lata drugiej dekady XXI w. przyniosły pogorszenie sytuacji na małopolskim rynku pracy. Zaobserwowano wzrost liczby bezrobotnych i liczby przewidywanych zwolnień grupowych. Spowolnienie gospodarcze dotknęło przede wszystkim sektory przetwórstwa przemysłowego i budownictwa odpowiedzialne za największą liczbę miejsc pracy w regionie. 79 tys. rodzin było objętych wsparciem w postaci świadczeń pieniężnych i niepieniężnych. Jak podają autorzy raportu, stanowiło to 6,9% ludności zamieszkującej Małopolskę³. 74% klientów pomocy społecznej otrzymywało wsparcie pieniężne, a wśród nich największą grupę stanowiły rodziny z dziećmi, których zanotowano 39,5%. Struktura rodzin objętych wsparciem pomocy społecznej w 60% stanowiła rodziców z jednym dzieckiem lub dwójką. Jedynie w 21% rodzin wychowywało się więcej niż dwoje dzieci. Rodziny niepełne stanowiły 26% rodzin objętych pomocą społeczną⁴. Na tle sytuacji ogólnopolskiej Małopolska prezentowała się dobrze, mimo wszystko dość łatwo można było uzyskać pracę. Co do statystyk dotyczących wzrostu gospodarczego – Polska powoli wychodziła z najtrudniejszych i najsłabszych wyników.

Według stanu na koniec grudnia 2013 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy województwa małopolskiego wyniosła 164,4 tys. osób i była wyższa od zanotowanych w roku poprzednim (o 3,2 tys. osób, tj. o 2,0%) i w 2010 r. (o 22,2 tys. osób, tj. o 15,6%). Tempo wzrostu w 2013 r. było wolniejsze niż rok wcześniej, kiedy to liczba bezrobotnych zwiększyła się o 11,1%. Analogiczne zmiany obserwowano w skali kraju, gdzie na koniec 2012 r. liczba bezrobotnych była o 1,0% wyższa niż rok wcześniej (wobec wzrostu o 7,8% w 2012 r.) i o 10,4%

³ Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego *Województwo Małopolskie 2013*, Kraków 2013, s. 9–10. https://www.malopolska.pl/_userfiles/uploads/Wojew%C3%B3dztwo%20Ma%C5%82opolskie%202013.pdf [dostęp: 13.10.2025].

⁴ Ibidem, s. 49–52.

wyższa w stosunku do 2010 r., co stanowi różnicę mniejszą niż w skali województwa⁵.

Raport opracowany na potrzeby Urzędu Marszałkowskiego województwa małopolskiego donosi, że:

Od wielu lat dominującą przesłanką udzielania pomocy społecznej jest ubóstwo. Jednocześnie w ciągu ostatnich lat obserwowany jest wzrost świadczeń związanych z długotrwałą lub ciężką chorobą oraz odsetek klientów pomocy społecznej, którzy otrzymują wsparcie z tytułu bezrobocia. Również w przypadku bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego notowany jest niewielki, ale stały wzrost. Natomiast odsetek klientów pomocy społecznej, którzy otrzymują wsparcie z powodu niepełnosprawności, od kilku lat utrzymuje się na podobnym poziomie⁶.

Podstawowym wsparciem oferowanym rodzinom jest przede wszystkim praca socjalna niezależna od dochodów osiąganych przez rodzinę. W Małopolsce tego rodzaju pomocą w 2012 roku objęto ponad 84 tys. rodzin stanowiących 6,5% ludności województwa⁷. W latach 2012–2014 usługa wsparcia asystenckiego rodzin nie była dostępna w każdej gminie, zatrudnianie asystentów w tym czasie miało charakter fakultatywny. Brak płynności w finansowaniu zatrudnienia asystentów rodziny, niepewność w otrzymywaniu środków rządowych z programu dedykowanego wspieraniu rodziny i z systemu pieczy zastępczej, w konsekwencji zniechęcało OPS i prowadziło do rezygnacji z zatrudniania asystentów, w sposób niekorzystny wpływało również na samych asystentów.

⁵ Urząd Statystyczny w Krakowie, *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego w 2013*, 2014, s. 35; <https://krakow.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/inne-opracowania/raport-o-sytuacji-spolesczno-gospodarczej-województwa-malopolskiego-w-2013-r-,8,2.html?pdf=1> [dostęp: 9.10.2025].

⁶ *Województwo Małopolskie 2013*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego Kraków 2013, s. 54–55.

⁷ *Ibidem*, s. 55.

Ponad połowa OPS nie refundowała asyistentom kosztów dojazdu do rodzin objętych wsparciem czy też rozmów telefonicznych, a 1/4 nie finansowała niezbędnych szkoleń. Przenoszenie tych wydatków na asyistentów obniżało ich wynagrodzenia, które i tak było niższe o 1/4 od otrzymywanego przeciętnie przez pracowników socjalnych⁸.

W raporcie na temat sytuacji rodzin w Małopolsce opublikowanym w 2025 roku czytamy, że:

W 2024 r. w Małopolsce z systemu pomocy społecznej skorzystało 93,8 tys. osób, co stanowi 2,7% mieszkańców regionu. W porównaniu z poprzednim rokiem było to prawie 8,8 tys. osób korzystających z systemu pomocy społecznej mniej [...] Na przestrzeni lat 2012–2024 spadek liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej objął już blisko 142,7 tys. osób (o 60,3% klientów mniej)⁹.

Raport wskazuje na zmiany w strukturze rodzin objętych wsparciem OPS oraz zmiany w poziomie ubóstwa skrajnego w Polsce, które w ostatnim roku zanotowało wzrost¹⁰.

Asystent rodziny, jako wsparcie rodzin zmagających się z różnego rodzaju trudnościami, wykonuje swoją pracę głównie poprzez wizyty domowe, spotkania z przedstawicielami instytucji wspierających konkretne rodziny. Prowadzi również niezbędną dokumentację obejmującą diagnozę sytuacji rodziny, plan pracy z rodziną zawierający cele i zamierzone działania oraz jest zobowiązany do sporządzania okresowych ocen sytuacji rodziny nie rzadziej niż co sześć miesięcy. W opracowaniu planu pracy z rodziną istotne jest wyznaczanie celów pracy uwzględniających zało-

⁸ NIK, *Funkcjonowanie asyistentów rodziny w świetle ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, 2015, s. 9, <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/14/048/KPS/> [dostęp: 9.10.2025].

⁹ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego za rok 2024*, Kraków 2025, s. 12–13. https://rops.krakow.pl/mpliki/PS/BA/Raport_OZPS_za_rok_2024.pdf

¹⁰ Ibidem, s. 14–19.

zenia koncepcji „smart”, według której cele charakteryzują się konkretnością, mierzalnością, osiągalnością, są istotne i posiadają cezurę czasową¹¹.

Opis badań

W toku badań przeanalizowano zgromadzoną dokumentację teczek asystenckich prowadzonych w latach 2012–2025 w Ośrodku Pomocy Społecznej w podkrakowskiej gminie wiejskiej. Uzupełnieniem analizy dokumentów było przeprowadzenie wywiadu z pierwszym asystentem zatrudnionym w Ośrodku Pomocy Społecznej w konsekwencji zmian legislacyjnych wprowadzających nową profesję – asystenta rodziny – do struktur zawodów pomocowych. Szczególną uwagę zwrócono na zawartość treściową wniosków o przydzielenie asystenta rodziny, diagnozę rodziny, plany pracy i oceny okresowe. Ważnym elementem badań była analiza struktury rodzin objętych asystenturą, szczególnie pod względem porównawczym.

Badania przeprowadzono we wrześniu i w październiku 2025 roku.

Celem badań było uchwycenie zmian zachodzących w asystenturze, szczególnie pod względem warunków pracy asystenta rodziny, w tym ilości rodzin będących pod opieką asystenta rodziny, występujących problemów w funkcjonowaniu rodzin, przyczyn objęcia wsparciem asystenckim, formułowanymi celami w pracy z rodzinami, a także przyczynami zakończenia współpracy wśród rodzin objętych asystenturą w podkrakowskiej gminie wiejskiej w latach 2012–2025. Istotne było również zaobserwowanie zmian związanych ze wzrostem poziomu ubóstwa skrajnego zanotowanego w roku 2024 oraz ewentualnego wzrostu liczby rodzin zmagających się z trudnościami w sferze materialnej.

¹¹ Por. G. T Doran, *There's a S.M.A.R.T way to write management's goals and objectives*, „Management Review”, 70(11), 1981, s. 35–36; <https://vorakl.com/files/smart/smart-way-management-review.pdf> [dostęp: 12.10.2025].

Przewidywane wnioski z przeprowadzonych badań zakładały polepszenie warunków pracy asystenta rodziny, zmiany w zakresie struktury rodzin oraz problemów, z jakimi zmagają się rodziny.

Analizując wnioski pracowników socjalnych kierowane do kierownika Ośrodka o udzielenie wsparcia rodzinie poprzez objęcie asystenturą, można stwierdzić, że uzasadnienie wprowadzenia nowej usługi motywowane było przede wszystkim zmaganiem się rodziny z problemami wynikającymi z nadużywania alkoholu przez rodziców, trudnościami ekonomicznymi, niepełnosprawnością rodziców bądź dzieci, kwestią wielodzietności, nieumiejętnością zadbania o podstawowe elementy higieny własnej i najbliższego środowiska, występowanie przemocy domowej oraz kłótni między małżonkami¹².

W początkowym okresie wprowadzania w życie zapisów ustawy powołującej nowy zawód pomocowy w strukturach OPS asystent określał cele główne pracy z rodziną, formułując je w następujący sposób:

Poprawa sytuacji materialnej rodziny.

Poprawa wzajemnych relacji panujących w domu.

Podniesienie poziomu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych.

Abstynencja rodziców.

Wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej rodziny.

Wzrost umiejętności rodziców w zakresie rozwiązywania spraw urzędowych.

Poprawa wyników szkolnych małoletnich dzieci¹³.

Konsekwencją wyznaczonych wspólnie z rodziną celów było podjęcie konkretnych działań wraz z wytypowaniem osób odpowiedzialnych i czasu, w jakim działania będą podjęte. Wśród działań zaakceptowanych

¹² Dokumentacja asystenta rodziny podkrakowskiej gminy wiejskiej prowadzona w latach 2012–2025. Plany pracy z rodziną.

¹³ Dokumentacja asystenta rodziny podkrakowskiej gminy wiejskiej w latach 2012–2014.

przez rodziny pojawiały się następujące propozycje uwzględniające indywidualne potrzeby rodzin:

- Wymalowanie ścian.
- Wymiana wykładziny podłogowej.
- Uporządkowanie dokumentów.
- Wizyta u psychologa i terapeuty uzależnień.
- Zapisanie dziecka do świetlicy.
- Rozplanowanie bieżących wydatków z rodziną.
- Zarejestrowanie się w Urzędzie Pracy.
- Nawiązanie i utrzymywanie kontaktów z pedagogiem szkolnym oraz wychowawcami dzieci¹⁴.

Cele pracy z rodziną, ujęte w planie pracy z rodziną, w 2025 roku formułowane są w podobny sposób. Zmieniła się szata graficzna planu pracy. Obecnie w planie pracy z rodziną ustalany jest jeden cel główny, najczęściej brzmiący w następujący sposób: „zapewnienie właściwych warunków do życia i rozwoju dzieci, lub powrót dzieci do rodziny biologicznej w przypadku przebywania dzieci w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej czy typu resocjalizacyjnego”¹⁵. Oprócz celu głównego formułuje się cele szczegółowe dostosowane do indywidualnych potrzeb rodziny:

- Poprawa warunków materialnych rodziny.
- Podjęcie pracy przez członka rodziny.
- Utrzymanie regularnych kontaktów ze szkołą dzieci.
- Podjęcie terapii rodzinnej, dla par, terapii uzależnień¹⁶.

Asystenci zatrudnieni w OPS w latach 2012–2025 dbali o dobór realistycznych i precyzyjnych celów w pracy z rodzinami, działań zawiera-

¹⁴ Dokumentacja asystenta rodziny w latach 2012–2014 w podkrakowskiej gminie wiejskiej. Plany pracy z rodziną.

¹⁵ Dokumentacja pracy asystenta rodziny w latach 2024–2025 w podkrakowskiej gminie wiejskiej. Plany pracy z rodziną.

¹⁶ Dokumentacja pracy asystenta rodziny w latach 2024–2025 w podkrakowskiej gminie wiejskiej. Plany pracy z rodziną.

jących konkretne daty oraz dobór osób odpowiedzialnych za ich realizację, stosując się do ustawowych wskazań¹⁷ oraz zaleceń teoretyków pracy z rodziną. Główne problemy zidentyfikowane przez asystentów rodziny w pracy z rodzinami w latach 2012–2013, czas współpracy oraz strukturę wybranych rodzin przedstawia tabela nr 1.

Tabela nr 1.

Lp.	Czas trwania współpracy	Główne problemy	Struktura rodziny	Przyczyny zakończenia współpracy
1.	2012–2016	Alkoholizm ojca dzieci, występowanie przemocy domowej, bardzo słabe warunki lokalowe, problemy z utrzymaniem porządku i higieny osobistej, nieporadność w sprawach wychowawczych i urzędowych.	Rodzice w związku małżeńskim, dwoje małoletnich dzieci	Osiągnięcie pełnoletniości przez dzieci
2.	2012–2023	Alkoholizm rodziców, traumatyczne przeżycia związane ze śmiercią dziecka. Dzieci umieszczone w pieczy zastępczej.	Rodzice w związku małżeńskim, czworo małoletnich dzieci	Osiągnięcie celów
3.	2012–2023	Choroba psychiczna jednego z rodziców, niepełnosprawność intelektualna jednego z rodziców	Rodzice w związku małżeńskim, troje małoletnich dzieci	Osiągnięcie pełnoletniości przez dzieci
4.	2013–2023	Alkoholizm rodziców, niewydolność wychowawcza, trudności w przestrzeganiu higieny osobistej	Rodzice w związku nieformalnym, czworo małoletnich dzieci z różnych związków	Rezygnacja rodziny ze współpracy

Zestawienie głównych problemów zidentyfikowanych w rodzinach objętych asystenturą, czasu współpracy, przyczyny zakończenia współpracy oraz struktury rodziny. Opracowanie własne na podstawie dokumentacji asystenta rodziny w podkrakowskiej gminie wiejskiej w latach 2012–2023.

¹⁷ Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 roku. Art. 15. Tekst jednolity Dz. U. z 2025 r. poz. 49.

W tabeli nr 1 ujęto główne problemy, z jakimi zmagają się cztery rodziny, z którymi współpraca trwała najdłużej, została rozpoczęta w latach 2012–2013, a zakończona w 2023 roku. W jednym przypadku współpracę zakończono w roku 2016. Przyczynami zaprzestania udzielania wsparcia za pomocą usługi asystenta rodziny było najczęściej osiągnięcie pełnoletności przez dzieci. W jednym przypadku współpraca zakończona została na wniosek rodziny, w jednym – z powodu realizacji wyznaczonych celów. Rodziny objęte asystenturą były pełne, w większości rodzice pozostawali w związkach małżeńskich. Charakterystyczną cechą ujętych w tabeli rodzin jest pokoleniowy wymiar trudności i zmagañ. W dwóch przypadkach asystent nadal współpracuje z rodzinami dorosłych dzieci pochodzących z rodzin w pierwszej kolejności objętych asystenturą. Dorosłe dzieci w dużej części przeżywają podobne trudności, jakie nękały ich rodziców: zmagają się z alkoholizmem, przebywaniem dzieci w pieczy zastępczej, nieporadnością w sprawach urzędowych i problemami związanymi z higieną i porządkiem w przestrzeni domowej. Dodatkowym zaskakującym elementem okazała się również bliskość terytorialna wieloprotblemowych rodzin objętych asystenturą.

Sytuacja rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny w latach 2023–2025 przedstawia się w nieco odmienny sposób. Tabela nr 2 ujmuje wybrane rodziny współpracujące z asystentem rodziny w Ośrodku Pomocy Społecznej w podkrakowskiej gminie wiejskiej od 2023 roku w kontekście ich głównych trudności i struktury rodzinnej.

Z analizy dokumentacji asystenta rodziny podkrakowskiej gminy wiejskiej w 2025 roku wynika, że zmianie uległa struktura rodzin objętych asystenturą. Częściej model rodziny stanowi rodzic samodzielnie wychowujący dziecko/dzieci. Problemy okołorozwodowe bywają zasadniczą przyczyną trudności w sprawowaniu opieki i wychowania dzieci. Niepełnosprawność dzieci i rodziców utrudnia właściwe funkcjonowanie całej rodziny w społeczeństwie i wymaga konkretnego wsparcia w pełnieniu funkcji rodzicielskich. Występowanie chorób psychicznych

u dzieci wpływa na funkcjonowanie całej rodziny, bywa przyczyną niepowodzeń szkolnych i trudności w relacjach rówieśniczych. Występująca w rodzinie przemoc wymaga wsparcia nakierowanego na wzmocnienie dzieci oraz zmobilizowanie do podjęcia działań profilaktycznych. Warto zauważyć, że zmiany w strukturze rodziny przejawiają się w większej liczbie związków nieformalnych wśród rodziców i w zmniejszeniu liczby potomstwa w rodzinach.

Tabela nr 2.

Lp.	Czas współpracy	Główne problem	Struktura rodziny
1.	2023 – nadal	Problemy okolorozwodowe	Rodzinie samodzielnie wychowujący troje małoletnich dzieci
2.	2023 – nadal	Problemy psychiczne dziecka, problemy finansowe, brak stałej pracy rodzica, trudności edukacyjne dziecka	Rodzinie samodzielnie wychowujący jedno małoletnie dziecko
3.	2024 – nadal	Występująca w rodzinie przemoc	Rodzina pełna wychowująca dwoje małoletnich dzieci
4.	2025 – nadal	Niepełnosprawność sprzężona dziecka, nieporadność rodziców w sprawach urzędowych, niepełnosprawność intelektualna rodziców, słabe warunki lokalowe	Rodzina pełna wychowująca jedno małoletnie dziecko

Zestawienie czasu współpracy, głównych problemów oraz struktury wybranych rodzin objętych asystenturą w 2025 roku w podkrakowskiej gminie wiejskiej. Opracowanie własne na podstawie dokumentacji asystenta rodziny.

Ciekawą obserwacją wydaje się również to, że wśród samodzielnie wychowujących jedno/dzieci rodziców objętych asystenturą pojawiają się obok matek również ojcowie decydujący się podjęcia samodzielnych starań o zapewnienie dzieciom właściwych warunków do życia i rozwoju.

Tabela nr 3.

Problemy rodzin objętych asystenturą w latach 2012–2014	Problemy rodzin objętych asystenturą w latach 2023–2025
problemy szkolne, niskie kompetencje rodzicielskie, bieda, brak wystarczających środków do życia, słabe warunki lokalowe, bezrobocie, alkoholizm, problemy małżeńskie wpływające na funkcjonowanie całej rodziny, a w szczególności na dzieci, niskie wykształcenie, wielodzietność, przemoc	zagrożenie niedostosowaniem społecznym dzieci, skaryfikacja u dzieci, próby samobójcze u dzieci, trudności w relacjach rodziców z dziećmi, trudności dzieci w relacjach rówieśniczych, sytuacje okołorozwodowe wpływające na funkcjonowanie rodziny, uzależnienia behawioralne rodziców, przemoc rówieśnicza, domowa, trudności edukacyjne u dzieci, choroby psychiczne rodziców i dzieci, występowanie przemocy domowej, niskie kompetencje rodzicielskie

Zestawienie zidentyfikowanych problemów występujących w rodzinach w latach 2012–2025 w podkrakowskiej gminie wiejskiej. Opracowanie własne na podstawie dokumentacji asystenta rodziny.

Trudności w funkcjonowaniu rodzin w latach 2012–2014 w podkrakowskiej gminie wiejskiej spowodowane były brakiem wystarczających środków do życia wynikających z trudności z pozyskaniem pracy, nadużywaniem alkoholu przez rodziców, posiadaniem niskimi kompetencjami niezbędnymi na rynku pracy, stosowaną przemocą adresowaną do członków rodziny. Rodziny objęte asystenturą od 2023 roku to osoby zmagające się z niskim poziomem kompetencji interpersonalnych, rodzicielskich. Sytuacje przemocowe obecne w domu i w środowisku rówieśniczym, okołorozwodowe trudności w porozumiewaniu się członków rodziny, niedostosowanie społeczne, próby samobójcze i choroby psychiczne stały się głównym motywem podejmowanej współpracy z asystentem rodziny.

Wśród efektów działań podjętych przez rodziny i asystenta na rzecz rodziny w latach 2012–2014 można wymienić:

- X odbył wizytę w poradni PPP z dzieckiem.
- Uzyskano zmianę stopienia niepełnosprawności dla dziecka.
- X złożył dokumenty w sprawie świadczenia pielęgnacyjnego.
- Y uczestniczy w terapii dla osób uzależnionych.
- Y uczestniczy w projekcie dla osób nieaktywnych zawodowo.
- Asystent pozyskał elementy wyposażenia domu/ mieszkania dla rodziny.
- Y uczy się dbać o swój wygląd.
- Asystent motywował i mobilizował rodzinę do dbania o porządek w domu.
- Asystent instruował rodzinę w jaki sposób dbać o porządek¹⁸.

Efekty podjętych działań asystenta i podopiecznej rodziny w latach 2023–2025 koncentrowały się głównie na mobilizowaniu rodziny do uczestnictwa w terapiach, na odnotowaniu faktu uczestnictwa członków rodziny w terapiach, w tym terapiach dla osób uzależnionych, na korzystaniu ze specjalistycznych porad lekarskich, w tym wizyt u lekarzy psychiatrów, na ukończeniu przez rodziców programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy, kursu Szkoły dla rodziców, na udaniu się na badania w Opiniodawczym Zespole Specjalistów Sądowych. Z dokumentacji asystentów rodziny wyłania się nowy obraz asystenta rodziny jako osoby udzielającej porad, prowadzącej swoistą terapię rodziną¹⁹.

W kwestii zmian w asystenturze obejmujących warunki pracy asystenta rodziny, z rozmowy przeprowadzonej z pierwszym asystentem rodziny zatrudnionym w podkrakowskiej gminie wynika, że pierwsi asystenci rodziny zmagali się z wieloma trudnościami w zakresie formalnych aspektów swojej pracy. Jak wspomina asystent zatrudniony w 2012 roku w jednej z podkrakowskich gmin, „nie było nic. Kierownik rzucił mnie na głęboką wodę ze słowami – radź sobie. Była to zupełnie pionierska praca. Brakowało wzorów dokumentów, superwizji, telefonów służbo-

¹⁸ Dokumentacja asystenta rodziny w podkrakowskiej gminie wiejskiej latach 2012–2014. Okresowe oceny sytuacji rodziny.

¹⁹ Dokumentacja asystenta rodziny w podkrakowskiej gminie wiejskiej latach 2023–2025. Okresowe oceny sytuacji rodziny.

wych, często również własnego kąta przy biurku²⁰”. Asystenci budowali swój warsztat pracy, dostosowywali metody, poznawali mechanizmy związane z uzależnieniami. Zadania asystenta rodziny określone w art. 15 Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej obejmowały między innymi prowadzenie dokumentacji pracy, sporządzenie planu pracy z okresowymi ocenami sytuacji rodziny, wspieranie w poszukiwaniu pracy, w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, psychologicznych, socjalnych, psychoedukację, pomoc w poprawie sytuacji rodzin w dziedzinie prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego. Obecnie w literaturze przedmiotu można spotkać publikacje odnoszące się do metod pracy asystenta rodziny, podręczniki instruktarzowe zawierające wzory dokumentów, dostępna jest superwizja, możliwość korzystania ze służbowych telefonów komórkowych, pracodawca udziela również zwrotu poniesionych kosztów dojazdów do klientów. W roku 2012 korzystanie z wymienionych przywilejów nie było powszechne w OPS. W latach 2012–2017 w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w podkrakowskiej gminie zatrudniony był jeden asystent. Początkowo wspierał swą pracą 20 rodzin. Dość szybko limit ten uległ zmniejszeniu do 15 rodzin. W 2018 roku liczba rodzin objętych asystenturą przekroczyła 25, co było bezpośrednią przyczyną zatrudnienia drugiego asystenta. Wśród trudności w wykonywanej pracy z rodziną asystent wymieniał unikanie spotkań i współpracy członków rodziny z asystentem, markowanie chęci wprowadzenia zmian.

Asystent bardzo angażował się w pracę na rzecz swoich podopiecznych, nierzadko wspierany przez członków swojej rodziny. Odbierał telefony o niestandardowych porach. Podopieczni często dziękowali mu za obecność i możliwość wsparcia udzielanego praktycznie o każdej porze. Po sześciu latach asystentury asystent definitywnie zrezygnował z pracy

²⁰ Wywiad z asystentem zatrudnionym od 2012 roku w podkrakowskiej gminie wiejskiej 15.10.2025.

w tym zawodzie. Wypalenie zawodowe, którego doświadczył, odcisnęło piętno na wykonywanej pracy, powodując rezygnację z zawodu²¹.

Wnioski

Analizując prowadzoną dokumentację asystenta rodziny wykonującego pracę w podkrakowskiej gminie wiejskiej na przestrzeni lat 2012–2025, można stwierdzić, że w doborze celów pracy z rodziną asystent realizował zamierzenia ustawodawcy. W latach 2012–2014 cele i konkretne działania koncentrowały się na poprawie warunków bytowych, utrzymaniu porządku w domu, pracy nad uzależnieniami i nabywaniu umiejętności rodzicielskich. W latach 2023–2025 cele i działania asystenta uzgodnione z rodziną dotyczyły głównie dostarczania informacji o terapiach, prowadzeniu rozmów pedagogizujących, terapeutycznych, kierowaniu do specjalistycznych ośrodków i miejsc w sposób specyficzny udzielających wsparcia w problemach deficytów rozwojowych, chorób psychicznych, trudności komunikacyjnych, okołorozwodowych. Trudności interpersonalne wśród członków rodzin wpisują się w spuściznę odziedziczoną po epidemii COVID-19²². Zmiana dotycząca wzrostu poziomu ubóstwa skrajnego w Polsce, zaobserwowana w roku 2024, nie miała odzwierciedlenia w doborze celów i działań asystenta rodziny w pracy z rodzinami w latach 2023–2025. Kwestia zmian w strukturze rodziny wśród podopiecznych asystenta rodziny, odnotowana poprzez analizę dokumentacji asystentury, jest zbieżna ze zjawiskami opisywanymi

²¹ Wywiad z asystentem rodziny pracującym w podkrakowskiej gminie wiejskiej w latach 2012–2019, 15.10.2025.

²² Por. J. Ksińska-Koszalka, *Psychologiczne konsekwencje pandemii COVID-19*, https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/132288/PDF/01_03_J_Ksieska-Koszalka_Psychologiczne_konsekwencje_pandemii_COVID-19.pdf [dostęp: 12.10.2025].

mi w teoriach drugiego przejścia demograficznego²³. Zmiany te są uzasadnione w wynikach badań przedstawianych przez GUS:

Wstępne szacunki pokazują, że w okresie dziewięciu miesięcy br. (2025 AGM) zawarto ok. 109 tys. małżeństw (o ponad 2 tys. mniej niż przed rokiem), z czego ok. 46% stanowiły małżeństwa wyznaniowe. Współczynnik małżeństw był podobny jak rok wcześniej – wyniósł 3,9%. Wzrosła natomiast liczba rozwodów do ok. 45,5 tys. (tj. o ok. 3 tys.), a współczynnik rozwodów wyniósł 1,6% (wobec 1,5% w analogicznym okresie ub. roku). Separację orzeczono w stosunku do kolejnych ok. 400 małżeństw, podobnie jak przed rokiem²⁴.

Zaobserwowano również pokoleniowość trudności rodzinnych przejawiającą się w fakcie, iż objęcia asystenturą rodzin doświadczyły także dorosłe dzieci tych rodzin, którym w okresie ich dzieciństwa oferowano wsparcie w takiej postaci.

Aspekt współpracy pomiędzy asystentem a przedstawicielami rodziny na rzecz dokonania istotnych zmian w funkcjonowaniu rodziny jest niezwykle istotny ze względu na dobrowolność podejmowania tej właśnie współpracy. Przed jej rozpoczęciem wymagane jest podpisanie formalnej zgody przez członków rodziny na wsparcie asystenturą.

Okres ponad dziesięciu lat funkcjonowania w systemie pomocy społecznej usługi asystenta rodziny wymaga głębszych refleksji nad metodami pracy asystenta rodziny, nad warunkami jego pracy, ustaleniem ścieżki awansu i nad zakresem specjalistycznych szkoleń obejmujących nie tylko prowadzenie dokumentacji pracy asystenta. Jak zauważa pierwszy asystent rodziny, charakter problemów rodzin oraz ich potrzeby nieuchronnie wymagają podjęcia także terenowej pracy terapeutycznej rodzin. W

²³ Por. R. Lesthaeghe, J. Sukryn, *When History Moves On: The Foundations and Diffusion of the Second Demographic Transition* w *International Family Change Ideational Perspectives*, red. R. Jayjakody, A. Thornton, W. Axinn, „Routledge” 2007.

²⁴ Główny Urząd Statystyczny *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju. Departament Opracowań Statystycznych* <https://ssgk.stat.gov.pl/Ludnosc.html> [dostęp: 18.10.2025].

przypadku pracy z rodzinami, w których prowadzona jest procedura Niebieskiej karty, praca nakierowana jest na wykorzystanie elementów socjoterapii, w przypadku problemów wychowawczych i zagrożenia niedostosowaniem społecznym asystent zachęca i wspiera rodziców w nabywaniu kompetencji rodzicielskich. Problemy rodzin wynikające z niewystarczających środków do życia rozwiązywane są poprzez angażowanie pracowników socjalnych działających w ramach swoich kompetencji. Asystent rodziny wskazuje i zachęca członków rodziny do skorzystania z pomocy specjalistycznej terapeutów, psychologów, pedagogów, innych instytucji pomocowych wspierających rodzinę, jednak ze względu na duże zapotrzebowanie na pomoc specjalistyczną, uzyskanie jej wymaga cierpliwości w oczekiwaniu. Rodziny zatem nie uzyskują pomocy tak szybko, jak byłoby to wskazane. Rozwiązaniem jest asystent, który często pełni funkcje terapeutyczne. Autorzy *Poradnika dla asystentów rodziny* wskazują:

Praca asystenta rodziny polega przede wszystkim na utrzymywaniu intensywnych relacji z innymi ludźmi. Do tego niezbędna jest zdolność do nawiązywania kontaktów z innymi, umiejętność współdziałania i współpracy, bezkonfliktowość. Dodatkowymi pożądanymi predyspozycjami w tym zawodzie są: życzliwość, empatia, cierpliwość, wyrozumiałość, umiejętność zdobycia zaufania i sympatii, tolerancja. W wielu sytuacjach pomocnymi cechami mogą się okazać pomysłowość i kreatywność. Asystent rodziny powinien również charakteryzować się uczciwością, wysokim poczuciem odpowiedzialności, powinien być sumienny i obowiązkowy, posiadać umiejętność organizacji swojego czasu pracy. Bardzo ważną predyspozycją charakteryzującą osoby wykonujące ten zawód jest umiejętność panowania nad swoimi emocjami²⁵.

²⁵ J. Janowska, *Poradnik asystenta*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie Szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej, s. 12; <https://rops.krakow.pl/dla-kadr-pomocy-spolecznej/poradniki> [dostęp: 29.09.2025]

Przytoczone pożądane predyspozycje w pracy asystenta rodziny czynią go osobą, z którą można współpracować w zakresie osiągnięcia pozytywnych zmian w funkcjonowaniu rodziny.

Zakończenie

Przemiany zachodzące w funkcjonowaniu współczesnych rodzin wymuszają wprowadzenie zmian w zawodach pomocowych. Ewolucja w rozumieniu asystentury i potrzebach rodzin generuje nowe spojrzenie na zawód asystenta rodziny i wskazuje na potencjał, jaki tkwi w pomocy udzielanej w przyjaznej, znanej rodzinie przestrzeni. Szczególnie istotny jest aspekt dobrowolność i – co za tym idzie – rzeczywistej współpracy w formułowaniu celów i realizacji zadań. Oferowane rodzinie wsparcie instytucjonalne w formie asystentury rodzi sprawczość w dokonywaniu zmiany w funkcjonowaniu rodziny. Dekada wsparcia rodzin asystenturą może być przyczynkiem do dalszych badań nad zmianą struktury i potrzeb rodziny, zmianą w zakresie wsparcia udzielanego rodzinie oraz zmianami w zakresie warunków pracy asystenta rodziny.

Można mnożyć wiele przykładów pomocy, ale aby asystent osiągnął zamierzony efekt, musi być nastawiony na innych i dla innych. Fenomen bycia dobrym w tej pracy i efektywnym tkwi w samym asystencie i jego indywidualnym podejściu do klienta. Pozytywne nastawienie to sukces w pracy z rodziną²⁶.

²⁶ Ibidem, s. 38.

Bibliografia

- Dokumentacja asystenta rodziny podkrakowskiej gminy wiejskiej*, prowadzona w latach 2012–2025.
- Dokumentacja asystenta rodziny w podkrakowskiej gminie wiejskiej*, prowadzona w latach 2012–2014. *Okresowe oceny sytuacji rodzin*.
- Dokumentacja asystenta rodziny w podkrakowskiej gminie wiejskiej*, prowadzona w latach 2023–2025. *Okresowe oceny sytuacji rodziny*.
- Dokumentacja pracy asystenta rodziny, prowadzona w latach 2024–2025 w podkrakowskiej gminie wiejskiej, Plany pracy z rodziną.
- Doran G.T., *There's a S.M.A.R.T way to write management's goals and objectives*, „Management Review”, 70(11),1981, s. 35–36. <https://vorakl.com/files/smart/smart-way-management-review.pdf>
- Główny Urząd Statystyczny, *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju. Departament Opracowań Statystycznych*, <https://ssgk.stat.gov.pl/Ludnosc.html>
- Janowska J., *Poradnik asystenta*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie Szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy.
- Księżka-Koszalka J., *Psychologiczne konsekwencje pandemii COVID-19*, https://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/132288/PDF/01_03_J_Ksieska-Koszalka_Psychologiczne_konsekwencje_pandemii_COVID-19.pdf
- Lesthaeghe R., Sukryn J., *When History Moves On: The Foundations and Diffusion of the Second Demographic Transition w International Family Change Ideational Perspectives*, red. R. Jayjakody, A. Thornton, W. Axinn, Routledge 2007.
- NIK, *Funkcjonowanie asystentów rodziny w świetle ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, 2015, s. 9, <https://www.nik.gov.pl/kontrola/P/14/048/KPS/>
- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego za rok 2024*, Kraków 2025. https://rops.krakow.pl/mpliki/PS/BA/Raport_OZPS_za_rok_2024.pdf
- Sześciło D., Jakubowski P., *Samorząd powiatowy: między koncepcją a realizacją. w: Powiaty. Dwadzieścia lat służby na rzecz obywateli*, red. G.P. Kubalski, 2018, <https://www.zpp.pl/storage/files/2018-09//ebb70d4706b3975-d6c8979dabb1efb076361.pdf>

Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego *Województwo Małopolskie 2013*, Kraków 2013, https://www.malopolska.pl/_userfiles/uploads/Wojew%C3%B3dztwo%20Ma%C5%82opolskie%202013.pdf

Urząd Statystyczny w Krakowie, *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego w 2013*, Kraków 2014, <https://krakow.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/inne-opracowania/raport-o-sytuacji-spoleszno-gospodarczej-wojewodztwa-malopolskiego-w-2013-r-8,2.html?pdf=1>

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 roku. Tekst jednolity Dz. U. z 2025 r. poz. 49.

Wywiad z asystentem rodziny pracującym w podkrakowskiej gminie wiejskiej w latach 2012–2019, 15.10.2025.